

Systematisk kvalitetsutveckling inom utbildningsområdet - nulägesbeskrivning

1. Bakgrund

Ett treårigt kommunövergripande kvalitetsutvecklingsprojekt inom utbildningsområdet har startat med målet att Väsby ska bli en verklig kunskapskommun. Projektet omfattar barnens/elevernas alla skolår från förskola till gymnasium och särskilt fokus är på att alla elever ska nå behörighet till gymnasium. Projektet riktar sig till samtliga utförare, egen regi såväl som privata och ska ske i bred samverkan mellan politik, skolledning, personal, fackliga organisationer, föräldrar/vårdnadshavare och elever samt andra intressenter. Projektet ska bygga vidare på de positiva erfarenheter vi har från arbete med både kvalitet och miljö.

En politisk styrgrupp bestående av samtliga gruppleddare i kommunstyrelsen samt ordförande och andre vice ordförande i utbildningsnämnden kommer att leda arbetet som placeras under kommunstyrelsen.

Denna rapport vill ge en beskrivning av skolutvecklingen i Upplands Väsby de senaste tio åren. Rapporten omfattar olika data och resultat samt intervjuer och skolledarnas tankar utifrån intervjuerna. Den innehåller även en sammanfattning av tillståndsbeskrivningen av dåvarande situation inom utbildningsområdet 2004. Efter 2004 har många förändringar skett i kommunen och i samhällsutvecklingen som stödjer förutsättningarna att Väsby utvecklas till en kunskapskommun. Nästa steg är att göra mer djupgående analyser av resultaten kopplat till de utvecklingsområden som identifieras.

Utifrån de olika utvecklingsområden som identifieras i projektplanen kommer mer djupgående analyser att göras som tar hänsyn till de förändringar som skett i kommunen samt till redan pågående utvecklingsarbeten.

1.1 Tillståndsbeskrivning av situationen inom utbildningsområdet, år 2004

För snart 10 år sedan, 2004, genomfördes en tillståndsbeskrivning inom utbildningsområdet med anledning av sjunkande skolresultat under ett antal år. Beskrivningen skulle vara underlag för en utbildningsstrategi i syfte att utveckla Upplands Väsby till en föregångskommun inom utbildningsområden. Resultatet från undersökningen visade att det fanns en väv av samverkande faktorer som möjliga orsaker till skolresultaten:

- Boendesegregationen i de centrala delarna

- Arbetstradition snarare än utbildningstradition i Väsby
- Omhändertagandekultur med låga förväntningar och låga krav
- En kultur/myt att det finns en trötthet i skolan som hänger samman med många års nedskärningar
- För många projekt, mål, ambitioner som splittrar arbetet och fokus på lärandet
- Röda tråden d.v.s. övergångarna mellan stadierna brister. Leder ibland till fördröjningar innan elever får stöd
- Föräldrars medverkan och påverkan används inte fullt ut

I rapporten gjordes en jämförelse mellan den forskning som var tillgänglig då och resultaten från tillståndsbeskrivningen. Höga förväntningar och fokusering på resultat var det som särskilt lyftes fram som framgångsfaktorer för Upplands Väsby.

2. Resultat data

Alla resultat presenteras för tidsserier upp till tio år, där data finns tillgängligt, och graferna finns bifogade i denna rapport som bilaga.

Socioekonomisk data

Enligt skolforskningen är föräldrars utbildningsnivå den enskilt viktigaste faktorn för skolresultaten hos den enskilde eleven. 2012 är andelen invånare med eftergymnasial utbildning 8,4 procentenheter lägre än snittet i Stockholms län.

När skolverket beräknar förväntat resultat i årskurs 9 ingår förutom utbildningsnivån även på utländsk bakgrund, även om det sambandet med skolresultaten inte är entydigt. Det är framförallt nyanlända och personer med kort vistelsetid i Sverige som riskerar påverka skolresultaten negativt. Andelen med utländsk bakgrund är 2012 3,7 procentenheter högre än snittet i Stockholm län. Andelen barn 1-5 år med annat modersmål än svenska sammanställs av Skolverket. 2012 års siffra visar att 40 % av barnen i Väsby har ett annat modersmål, jämfört med länsnittet är detta 10 procentenheter högre.

Sambandet mellan föräldrars inkomst och skolresultat har forskningen inte kunnat påvisa är entydigt. Medianinkomsten i Väsby är lägre än snittet i Stockholms län, men högre än riket. Intressant att notera är att avståndet till länsnittet har ökat något under de senaste åtta åren. År 2011 var medelinkomsten 4,6 % lägre i Väsby jämfört med länet.

Ekonomiskt bistånd är en indikator på hur stor den mest utsatta samhällsgruppen är i förhållande till länet och riket. År 2012 var utbetalt bistånd 11 % högre i Väsby per invånare än i länet.

Förskola

Skolverkets data över kostnad per barn i förskolan visar att Väsby 2012 ligger 15,5 % under snittet för länet. Under de senaste tio åren har Väsby kontinuerligt legat betydligt under både länet och riket. En jämförelse inom skolnätverket, som består av ett tiotal kommuner i Stockholms län, bekräftar denna bild. Grundpengen till förskola för barn i åldern 5 år är 9,4 % lägre än medel för skolnätverkets kommuner år 2013.

Personaltätheten, mätt som barn per årsarbetare, inom förskola är också lägre i jämförelse med länet och riket. Väsby har 6,0 barn per årsarbetare och länssnittet är 5,4. Under den studerade tioårsperioden har Väsby kontinuerligt haft lägre personaltäthet än länet och riket.

Andel årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen har minskat men 14 procentenheter under de senaste tio åren och ligger idag 20 procentenheter under riket, men på exakt samma nivå som länet. Kundenkäten visar att andelen föräldrar som kan rekommendera förskolan har ökat sista året. Resultatet för Väsby är något sämre än snittet för medverkande kommuner.

Grundskola

Skolverkets data över kostnad per elev i grundskolan visar ingen entydig bild. För totala kostnader kan man se att Väsby för de fyra sista åren legat något över länssnittet, för 2012 1,3 % över. Om man bara tittar på kostnader för undervisning där exempelvis lokalkostnaderna är borttagna har Väsby under perioden 2003-2008 legat under länssnittet och 2010-2011 över för att 2012 dippa och återigen ligga något under, 2,4 %.

En jämförelse inom skolnätverket visar också en blandad bild. Grundpengen till förskoleklass har under åren 2007-2011 legat tydligt under snittet bland de kommuner som ingår i nätverket, avvikelsen har varit mellan 14 och 29 %. Från 2012 är pengarna i nivå med snittet, 2013 är pengarna bara 1,1 % lägre. Lägger man till ersättningen för skolbarnomsorg har avvikelsen mot medel under hela perioden 2007-2013 varit och är fortfarande stor. 2013 var ersättningen 17 % lägre för förskoleklass och skolbarnomsorg för barn i förskoleklass sammantaget.

Grundpengen till årskurs 1 är 2013 7 % högre än snittet, men har under åren 2008-2012 legat nära snittet. Tittar man på ersättningen för årskurs 1 och skolbarnomsorg för barn i årskurs 1 sammantaget har Väsby legat under medel under hela perioden 2007-2013, mellan 4 och 12 % lägre. Slutligen har grundpengen i årskurs 7 jämförts. 2007 var pengarna 14 % lägre i Väsby än snittet, 2008-2012 2-3 % lägre för att sista året 2013 ligga 1 % högre än snittet.

Väsby har lägre personaltäthet i grundskolan i jämförelse med länet och riket och så har mönstret sett ut sedan 2007. 2012 hade Väsby 14,1 elever per årsarbetande lärare i jämförelse med länet 13,2. Lärartätheten ökar generellt i riket under de senaste åtta åren samtidigt som den minskar i både Väsby och i länet. När det gäller andelen årsarbetande lärare med pedagogisk högskoleexamen ligger Väsby högre i jämförelse med länet, men lägre än riket.

Nationella prov i årskurs 3 visar att Väsby generellt ligger under snittet i länet, men över riket. Det gäller både svenska, svenska som andra språk och matematik.

För genomsnittligt meritvärde i årskurs 9 ligger länet kontinuerligt bättre än riket. Väsby's resultat har med undantag för åren 2007 och 2008 legat under riket. 2013 visar resultaten en tydlig försämring och vi har länets lägsta meritvärde. Även när socioekonomiska bakgrundsfaktorer viktas in i resultatet (SALSA) uppvisar Väsby sämre resultat än förväntat från 2009 och framåt.

Kundenkäten visar att andelen föräldrar och elever som kan rekommendera skolan har ökat sista året i årskurserna 5 och 8 men minskat i årskurs 2. Resultatet för Väsby är

sämre än snittet för medverkande kommuner. Generellt kan man se att nöjdheten minskar med elevernas ålder – årskurs 2 har högst nöjdhet och årskurs 8 lägst.

Gymnasium

Kostnaderna per elev i gymnasieskolan styrs numera av gemensamma prislistor inom KSL-samarbetet (Kommunförbundet Stockholms län).

Den genomsnittliga betygspoängen för elever folkbokförda i Väsby varierar betydligt över tiden men ligger ungefär i genomsnitt i nivå med riket men tydligt under länet. 2012 var resultatet för Väsby 13,8. Tittar man på de elever som har betyg från Väsby Nya Gymnasium är resultatet tydligt sämre än snittet för både länet och riket: 13,0 mot 14,4 respektive 14,0 år 2012.

Andel som fullföljer gymnasiet inom fyra år är 2012 71 % för de elever som är folkbokförda i Väsby men 10 procentenheter lägre (61 %) för de elever som genomför sin gymnasieutbildning i Väsby Nya Gymnasium. För länet och riket var resultaten 74 respektive 77 %.

Andel studenter som påbörjar högskola senast tre år efter avslutad gymnasieutbildning är år 2012 49 % för länet, 45 % för Väsby och 40 % för riket. Väsby's resultat varierar betydligt över tiden men ligger i genomsnitt någonstans mellan länet och riket. Vissa år toppar resultatet över länsnittet.

Befolkningsutveckling

Befolkningsutvecklingen har stor betydelse för kommunerna, eftersom den påverkar behov och efterfrågan av de kommunala tjänsterna. Invånarantalet påverkar även storleken på skatteintäkter, generella statsbidrag och den kommunalekonomiska utjämnningen. Det har också betydelse hur fördelningen och utvecklingen är mellan olika åldersgrupper särskilt prognoser för antal barn och elever i förskola och skola.

Befolkningsutvecklingen är bl.a. beroende av byggandet av nya bostäder och därför finns ett tydligt mål för detta – att skapa förutsättningar för att 300 nya bostäder kan byggas varje år. Det ekonomiska läget gör det svårt att avgöra när produktionen av nya bostäder tidsmässigt kommer att ske.

Kommunen har som målsättning att ha en befolkningstillväxt i samma takt som Stockholms län vilken beräknas uppgå till ca 1,7 % per år fram till 2015. Befolkningen i Upplands Väsby ökade under 2012 med 529 invånare till 40 723 invånare, vilket motsvarar en ökning på 1,3 %. En betydligt mindre ökning än år 2011 då ökningen var 2,3 %, 905 personer. Fram till november 2013 har ökningen varit 663 invånare och Väsby har passerat 41 000. En ny befolkningsprognos har tagits fram under maj 2013 utifrån föregående års statistik samt den planerade utbyggnaden i kommunen.

Under perioden 2013-2016 beräknas befolkningen öka med 3 209 personer, en ökning med 7,9 %. Antalet invånare beräknas öka med ca 9 000 personer från år 2013 till ca 49 500 invånare år 2023, vilket innebär en ökning med 22 % från 2012. Under 2013-2016 ökar antalet bostäder bl.a. i Sigma, Messingen, Brunnby park, Sanda ängar, Wäckare äng, Östra Frestaby, västra Väsby samt Fyrklövern.

Tabellen avser förhållandena den 31 december respektive år.

<i>Ålder</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>ökning</i>
0	508	520	540	558	574	66
1-5	2 541	2 546	2 617	2 687	2 736	195
6-11	3 060	3 148	3 188	3 219	3 278	218
12-15	1 791	1 828	1 925	2 025	2 092	301
16-18	1 523	1 462	1 400	1 390	1 400	-123
19-24	3 240	3 286	3 340	3 295	3 183	-57
25-39	8 130	8 309	8 503	8 798	9 160	1 030
40-64	13 304	13 461	13 674	13 855	13 989	685
65-79	5 252	5 457	5 664	5 814	5 919	667
80-w	1 374	1 422	1 450	1 507	1 600	226
Summa	40 723	41 440	42 302	43 148	43 932	3 209
<i>Förändring</i>	<i>529</i>	<i>717</i>	<i>862</i>	<i>846</i>	<i>784</i>	<i>Snitt</i>
<i>i %</i>	<i>1,3%</i>	<i>1,8%</i>	<i>2,1%</i>	<i>2,0%</i>	<i>1,8%</i>	<i>1,9%</i>

I åldersgrupperna upp till och med 18 år har Upplands Väsby en högre andel personer än riket i genomsnitt. I åldersgruppen 0-18 år sker en ökning 2014-2016 med 657 barn; alla åldrar utom gymnasieungdomarna ökar under perioden. Inom åldersgruppen ökar antalet barn i grundskoleåldern 6-15 år med 519, 1-5 åringarna ökar med 195 st och gymnasieungdomarna minskar med 123 st. Från 2016 vänder trenden för gymnasieåldrarna som då börjar öka till att hamna på drygt 1 600 barn igen år 2019. Förändringar i åldersstruktur ställer krav på omfördelningar mellan olika verksamheter och nämnder samt anpassningar för att kunna ställa om när verksamheterna börjar växa igen.

Lokaler

Den strategiska lokalförsörjningsplanen för 2013-2022 prognosticerar behovet av antalet förskole- och skolplatser inom kommunen och matchar mot befintligt antal platser. Planen utgår från befolkningsprognosen med tre alternativa ökningstakter: hög, medel respektive låg. Planen delar in kommunen i tre prognosområden där järnvägen och motorvägen delar kommunen i Västra, Centrala och Östra Väsby.

Förskola: Huvudprognosen (medelalternativet) visar att från 2014 finns ett underskott av förskoleplatser totalt i kommunen. Underskottet växer över tid, förutsatt att inga nya platser tillkommer, för att 2022 uppgå till 385 platser. Underskottet prognosticeras finnas i Centrala och Västra Väsby medan Östra Väsby har ett prognosticerat överskott.

Grundskola: För närvarande finns ett överskott av grundskoleplatser men från 2018 uppstår ett underskott som växer över tid till 294 platser år 2022. Underskottet prognosticeras främst till Västra Väsby.

Gymnasium: Kommunens behov av gymnasieplatser täcks in i ett regionalt perspektiv. Utbudet av elevplatser för gymnasieelever är i dag mycket större än behovet i Stockholms län. 2012 beräknades 25 procent av ungdomarna skrivna i Väsby studera i de kommunala gymnasieskolorna varav 18 procent Väsby Nya Gymnasium och 7 procent

Väsby Introduktionsgymnasium. Hur många väsbyungdomar som kommer att gå på de kommunala gymnasieskolorna i framtiden är beroende av hur väl de kan konkurrera med andra skolor. 2012 fanns cirka 555 elever på de kommunala gymnasieskolorna i kommunen. I siffrorna ingår elever från såväl Upplands Väsby som andra kommuner. Antalet elevplatser uppgår till cirka 800. Skulle andelen väsbyungdomar som väljer Väsby gymnasieskolor öka betydligt uppstår ett underskott men det är svårt att prognosticera.

SWOT-analys

IDAG	FRAMÖVER
<p>Starka sidor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Engagemanget • Tillväxt i kommunen • Grogrund för nytänkande • På rätt väg – skolutveckling på gång • Många bra lärare • Många goda exempel • Politisk enighet om behovet av förändring 	<p>Möjligheter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samsyn och vilja till förbättring • Nyttja kvalitetsledningssystemet • Nyttja engagerad personal och nytänkande • Nya arenor, sociala medier mm • Utveckling tillsammans: kommun och friskolor • Engagera elever och vårdnadshavare • Profilering av skolor (gymnasiet) • Evidensbaserad utveckling • Professionalisering av lärarrollen • Stödande funktioner • Mångfald • Samarbete med näringsliv och högre utbildning
<p>Svaga sidor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Resultaten • Inställning till lärande • Brist på förtroende i olika led • Låga förväntningar • Brister i ledarskapet på alla nivåer • Arbetet med barn med särskilda behov • Fysisk närmiljö • Kommunikation mellan skolformer 	<p>Hot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brist på behöriga och kompetenta lärare och ledare • Våra mentala gränser • Negativ självbild • Resursbrist • Inte klarar av att ta emot nyanlända • Politisk osämja • Ingen förändring.... • Ökad skolsegregation • Brist på projektsamordning • Ökande skolbyten – minskad stabilitet

En SWOT-analys genomfördes på uppstartskonferensen den 26-27 november. Den ger en bild över förutsättningarna för att bedriva skolutveckling i Väsby. De starka sidor och möjligheter som lyftes fram handlar mycket om det engagemang, samsyn och den vilja till förbättring som finns bland alla deltagare och intressenter. Svaga sidor och hot som lyfts fram är inställning till lärandet, låga förväntningar och brist i förtroende i olika led. Även arbetet med barn i behov av stöd lyfts fram som en svag sida. Hot handlar bland annat om vår egen negativa bild av skolan, brist på behöriga och kompetenta lärare och ledare samt brist på resurser.

3. Resultat intervjuer med skolledare

Alla skolledare, fristående liksom kommunala skolor, har intervjuats med fokus på vilka förhoppningar och farhågor de har på det nystartade projektet. Alla är positiva till

projektet och poängterar vikten av samsyn för att det ska bli ett långsiktigt arbete oavsett politisk regi. Flera skolledare uttrycker att de har höga förväntningar på projektet och att de själva gärna bidrar i detta gemensamma arbete. Flera uttrycker också förhoppningar att projektet ska våga belysa olika "problemområden". Ingen skolledare kan ge någon förklaring till de dåliga skolresultaten. En liten skillnad mellan de kommunala och de fristående skolorna som framträder utifrån intervjuerna är att de kommunala skolorna mer pekar på yttre faktorer och de fristående mer på skolans eget inre arbete. Det innebär att några rektorer hoppas att projektet ska fokusera på att skapa förutsättningar för skolorna att göra ett gott arbete genom att förbättra och utveckla system som stödjer det, medan andra skolledare menar att varje skola måste göra sin egen analys kring vilka åtgärder som behöver sättas in för att rätt anpassa insatserna. Skolorna måste utvecklas utifrån sina förutsättningar menar dessa rektorer. Stöd i det arbetet efterfrågas. En viktig utgångspunkt är för alla är att projektet vilar på vetenskaplig grund och arbetet utifrån utgår från evidensbaserad kunskap.

Utgångspunkten för skolledarna är att barnen och eleverna sätts i fokus och att de insatser som görs ska gynna alla elever att nå måluppfyllelse. Det handlar bland annat om att se över och utvärdera vilka resurser som satsas och hur de fördelas på förskola och skola kopplat till socioekonomi (resursfördelningsmodell) och att alla har en realistisk målbild och ställer realistiska krav. Målet är säkerställa en likvärdig förskola och skola och man tar upp bland annat salsafördelningen, tilläggsbidragen, nyanländpeng och 15-timmarbarn inom förskolan. 15-timmarsbarn på förskolan tar alla förskolechefer upp som ett problem. Det handlar dels om att göra de barn som inte har svenska som modersmål språkförberedda till skolstart, dels fånga upp barn som behöver extra stöd för tidiga insatser. Flertalet rektorer framhåller vikten av mer lärartid för de svagare eleverna och tidiga insatser.

Tilläggsbidragen upplevs krångliga och orättvisa. Flertalet skolledare anser att det görs en för snäv bedömning av elever i behov av stöd och att bedömningen inte utgår från ett helhetsperspektiv. De anser också att det tar mycket tid att skriva ansökningarna och att det tar för lång tid innan skolorna får besked om ansökan beviljats. Det kan gå nästan en termin innan de får besked och då har man varit tvungen att "hantera" eleven under tiden.

Även tillgång till stödfunktioner efterfrågas, då nästan alla skolledare anser att skolan idag får ta ett stort ansvar för "saker" utöver det huvudsakliga uppdraget d.v.s. kunskapsuppdraget. Hanteringen av lokaler och elever med stökiga hemförhållanden är exempel där de önskar med stöd. Rektorerna upplever att de inte har kompetensen att själva hantera svåra sociala ärenden. De vet var de ska vända sig, men tycker att responsten är dålig.

Lokalersättningsmodellen tar några av de kommunala av skolledarna upp som ett stort problem som tar mycket tid och energi från dem. Flera skolledare anser att de får lägga ner orimligt mycket tid på lokalerna som t.ex. underhåll av lokalerna och uppdraget att lokaleffektivisera. Några skolor har för stora lokaler, men kan inte avyttra lokaler på grund av skolbyggnadens utformning. Detta påverkar målpengen. Även målpengen ifrågasätts och man undrar om det verkligen gynnar elevernas kunskapsutveckling. De rektorer och förskolechefer med nya lokaler är oroliga för att en alltför stor del av barn-/elevpengen ska bekosta lokaler och att de därför måste minska på pedagogisk utbildad personal.

Ett önskemål från flera är att den generella standarden för IT-stöd höjs och blir lika för alla. En lärdom från studiebesöket i Australien och Nya Zeeland, augusti 2013, var att IT-stödet inom skola var mer utvecklat än i Sverige. Där hade eleverna tillgång till datorer, paddor etc. likväl som penna och papper. Förutom tillgången till moderna verktyg anser man att det behövs kompetensutveckling och IT-support.

Behovet att tydliggöra roller, ansvar och befogenheter är något som flera tar upp. Var ligger huvudmannskapet och vilket ansvar har huvudman? Tydliggörande av ansvar och befogenheter i hela styrkedjan från lärare till skolledare och vidare till KVK, KLK, nämnd, huvudman och stat är något som efterfrågas. Skolledarna menar att detta är en viktig del för att kunna skapa förtroende mellan alla aktörer i styrkedjan.

Förtroende mellan alla berörda i styrkedjan och respekt för professionen är också något som flera skolledare tar upp. Det handlar om tilliten till rektorer och lärare och att förtroende mellan politik och tjänstemän på alla nivåer i organisationen måste öka. Några skolledare uttrycker en önskan att dels få mer tid med politikerna för att ge återkoppling, dels en önskan att politikerna oftare besöker verksamheterna. En skolledare uttrycker det som att det finns en kommunikationsglapp mellan alla nivåer i organisationen och hoppas att detta projekt ska utveckla samarbetet för att alla ska få en gemensam bild över förutsättningarna att bedriva skolutveckling i Väsby.

Skolledarna ser stora fördelar med att kommunen erbjuder gemensamma utbildningar och gemensam kompetensutveckling riktat till både rektorer och lärare. Dels för att utbildningsinsatserna ska hålla hög nivå, men också för att få en gemensam bild över utvecklingsområden och ny forskning. Gemensamma bedömningsdagar för att säkerställa likvärdigheten är också något som lyfts fram som en viktig uppgift för kommunen att erbjuda.

4. Gyllene tillfällena

Rektorerna upplever att det finns mycket som fungerar bra på skolorna och som en rektor uttryckte det "det händer fantastiska saker på skolan varje dag". Exempel på sådana tillfällen är mattelyftet, tvärgruppsdagar och en klass som blev SM-vinnare i schack. Det som alla rektorer och förskolechefer lyfter fram som gyllene tillfällen handlar mer om vilka förutsättningar de har att fullfölja sitt uppdrag, exempelvis:

- När lärarna har arbetsro och kan fokusera på sitt uppdrag
- När vi har kompetent personal och det finns tid att möta varje barn
- Allra bäst när arbetslaget tillsammans kan prata om alla barn och se deras behov och utveckling
- När vi kan arbeta kollegialt för att nå våra mål
- Nya arbetssätt i klassrummet, kollegialt lärande
- Få mål och fokuserat, framförhållning
- När alla är på plats